

Pr. Dr. Bogdan Cojoleancă

Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților

REFLECTAREA ÎNVĂȚĂTURILOR SFINȚILOR PĂRIȚI ÎN FRESELE MĂNĂSTIRILOR BUCOVINENE. ICOANA RĂSTIGNIRII DOMNULUI

Abstract: *In the Orthodox world, the icon of the Crucifixion of the Lord is a constant presence in the iconographic program of all churches. The importance of its painting resides in the fact that the crucifixion is inextricably linked to the death and Resurrection of the Savior Jesus Christ. The present study tries to present chronologically the representations of this icon, the way in which the Holy Fathers of the Church interpreted it and how the monasteries in Bukovina transposed it to become a guide for the faithful.*

Keywords: *the icon of the Crucifixion, the Resurrection of the Lord, cross, iconography, iconoclasm*

În lumea ortodoxă, icoana Răstignirii Domnului este o prezență constantă în programul iconografic al tuturor bisericilor. Importanța zugrăvirii ei rezidă în faptul că Răstignirea este indisolubil legată de Moartea și Învierea Mântuitorului Iisus Hristos. Răstignirea prezintă, practic, finalul activității pământești a Mântuitorului, împlinirea misiunii Sale și anunțarea zorilor mântuirii. De aceea, în Biserica

Ortodoxă, Sfânta Cruce este crainicul Învierii, depășind tristețea momentului și anticipând biruința lui Hristos asupra morții:

„Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus, Unuia Celui fără de păcat. Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfântă Învierea Ta o laudăm și o mărim. Căci, iată, a venit, prin cruce, bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, laudăm Învierea Lui, că răstignire răbdând pentru noi, cu moarte pe moarte a călcat”¹.

Crucea reprezintă adâncul smereniei lui Dumnezeu, Cel Care „S-a făcut ascultător Tatălui până la moarte și încă moartea pe cruce” (*Filipeni 2, 8*). Hristos a venit în lume ca mărturie a iubirii imense pe care Dumnezeu o are pentru om și lumea întreagă. „Atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca cel care crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” (*Ioan 3, 16*). Hristos este „Păstorul cel bun”, Care și-a pus viața pentru oile Sale din propria Sa voință, nu silit de cineva sau de ceva².

Crucea este expresia biruinței asupra morții și înfrângerea mândriei și deșertăciunii prin puterea smereniei și semnul forței nemărginite a lui Dumnezeu: „Căci cuvântul crucii, pentru cei care pier, este o nebunie, dar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu” (*1 Corinteni 1, 18*). Sf. Atanasie cel Mare adresează un cuvânt usturător celor care defăimau Crucea Domnului, spunând:

¹ *** , *Catavasier sau Octoih mic*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017, p. 65.

² HILAIRE DE POITIERS, *Sur Matthieu*, t. I, trad. J. Doignon, în coll. *Sources Chretiennes*, vol. 254, Éd. du Cerf, Paris, 1978, p. 241. Atunci când Iisus i-a spus lui Iuda: „ceea ce ai de făcut fă mai repede” (*Ioan 13, 27*), a dat păcătoșilor putere asupra Sa pentru a se putea împlini opera de mântuire a lumii. Acest lucru se va vedea și mai clar în convorbirea pe care o are cu Pilat, căruia îi spune: „n-ai avea nicio putere asupra Mea, dacă nu ți-ar fi fost dată de sus” (*Ioan 19, 11*).

„Ei stârnesc mila prin neînțelegerea lor, pentru că, defăimând Crucea, nu văd puterea acesteia care a umplut toată lumea și nu văd că, prin ea, s-au făcut tuturor arătate faptele cunoștinței de Dumnezeu. De aceea, dacă s-ar fi atins cu adevărat și ei cu mintea de Dumnezeire, n-ar mai râde de puterea ei, ci mai degrabă ar cunoaște și ei pe Mântuitorul tuturor și nu ar mai socoti că Sfânta Crucea a adus vătămare, ci vindecare zidirii. Căci dacă, venind Crucea, s-a desființat toată slujirea la idoli și cu semnul acesta alungă toată năluca dracilor, numai lui Hristos I Se aduce, prin ea, închinare, iar prin El este cunoscut Tatăl, iar cei ce se împotrivesc ei sunt rușinați. Căci dacă ea schimbă sufletele celor ce se împotrivesc în chip nevăzut, în fiecare zi (ceea ce se poate spune către ei pe drept cuvânt), acesta nu este un lucru omenesc, ci mărturisește mai degrabă că Cel Ce S-a suit pe Cruce e Cuvântul lui Dumnezeu și Mântuitorul”³.

Prin Crucea Sa, Mântuitorul a oferit șansa întregii făpturi omenești de a se împăca cu Dumnezeu și a șterge zăpăditul păcatului lui Adam, cel întâi zidit, și a primi în sufletele noastre iubirea nemărginită a Sfintei Treimi.

Primele reprezentări ale crucii lui Hristos se pierd în negura veacurilor de început ale creștinismului⁴. La sfârșitul secolului al IV-lea, Prudentius amintește, într-un poem, de existența unei scene a Răstignirii pictate pe pereții unei biserici⁵. O altă compoziție dezvoltată a scenei, datând din secolul al V-lea, se găsește sculptată pe

³ SF. ATANASIE CEL MARE, „Cuvânt împotriva elinilor”, în vol. *Scrieri. Partea I: Cuvânt împotriva elinilor, Cuvânt despre întruparea Cuvântului, Trei cuvinte împotriva arienilor*, trad. Pr. D. Stăniloae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 15, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, pp. 29-30.

⁴ S-au găsit numeroase geme datând din secolele al II-lea-al III-lea, care au încrustate pe ele chipul Mântuitorului pe cruce (Leonid USPENSKY, Vladimir LOSSKY, *Călăuziri în lumea icoanei*, trad. A. Popescu, Ed. Sophia, București, 2006, p. 194).

⁵ AURELIU PRUDENTIU, *Dittochaeum*, în *PL* 60, col. 108.

Coborârea de pe cruce - naosul bisericii Mănăstirii Moldovița

un os de fildeș aflat la British Museum din Londra⁶. Se remarcă, de asemenea, o sculptură în ușa de chiparos a Bisericii „Santa Sabina” din Roma, aparținând secolului al VI-lea⁷. Începând din secolul al VII-lea, icoana Răstignirii începe să devină o apariție obișnuită în picturile ce împodobeau bisericile timpului. Chiar și iconoclaștii au păstrat semnul Sfintei Cruci, pe care îl foloseau pentru decorarea bisericilor, golit însă de conținutul esențial, Iisus cel răstignit⁸.

Evoluția iconografiei oferă o varietate de modele care reprezintă scena morții pe cruce a Mântuitorului. Dacă reprezentările timpurii arătau un Hristos crucificat, cu ochii larg deschiși, cu trupul gol, începând cu secolul al XI-lea icoana bizantină începe să preia modelul în care Hristos apare cu ochii închiși, mort fiind, punându-se astfel în evidență latura Sa umană și realitatea morții. Iconografia occidentală a început însă să se îndepărteze de modelul bizantin, punând accentul în chip deosebit pe patimă și uitând de înviere.

⁶ L. USPENSKY, V. LOSSKY, *Călăuziri în lumea icoanei*, p. 194.

⁷ L. USPENSKY, V. LOSSKY, *Călăuziri în lumea icoanei*, p. 194.

⁸ L. USPENSKY, V. LOSSKY, *Călăuziri în lumea icoanei*, p. 194.

Punerea în Mormânt - naosul bisericii Mănăstirii Moldovița

Icoanele lor încep să fie din ce în ce mai realiste, în defavoarea spiritualității transfigurate a momentului Jertfei. Motivul pentru care acest lucru se întâmplă este acela că artiștii se foloseau de modele vii, patetice, oferite de scenele care se jucau în piețele publice în timpul Săptămânii Mari⁹. Ortodoxia mărturisește însă patima de bună voie a lui Iisus, prin care a trecut întreaga umanitate din moarte către viață și de aceea reprezentările ortodoxe nu au dramatismul sângeros absolut realist așa cum îl prezintă Apusul. În icoana Răstignirii de factură bizantină, Hristos pe cruce suferă pătimirile cu liniștea Celui Ce știe că S-a dăruit pe Sine din dragoste pentru a-i face pe toți cei ce cred în El membri ai Trupului Său tainic, Biserica. De aceea, reprezentările în stilul lui Matthias Grunewald¹⁰ aproape că știrbesc din mintea privitorului ideea dumnezeirii lui Iisus, aducând înaintea imaginea unui om aflat în paroxismul unei agonii din care parcă nu mai are nicio șansă de a se ridica vreodată. Nu putem nega însă pătimirea și moartea brutală, aproape dincolo de imaginație, pe care Fiul lui Dumnezeu le-a suferit pentru noi, căci profetul Isaia, așa-numitul „Evanghelist al Vechiului Testament”, ne-a vestit această imagine a realității cu aproape 800 de ani înainte:

„Precum mulți s-au înspăimântat de El – așa de schimonosită era înfățișarea Lui și chipul Lui atât de fără asemănare cu oamenii –, tot așa va fi pricină de uimire pentru multe popoare; înaintea Lui regii vor închide gura, că acum văd ceea ce nu li s-a spus și înțeleg ceea ce nu au auzit” (*Isaia* 52, 14-15).

„Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni; om al durerilor și cunoscător al suferinței, unul înaintea căruia să-ți acoperi fața;

⁹ Michel QUENOT, *Învierea și icoana*, trad. Pr. V. Răducă, Ed. Christiana, București, 1999, p. 195.

¹⁰ Folosind colori sumbre, tonuri violente și modele contorsionate, pictorul pune un accent puternic pe suferința imensă a Mântuitorului pe Cruce, uitând că Jertfa Sa este preambulul Învierii.

disprețuit și nebăgat în seamă. Dar El a luat asupra-Și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat. Și noi Îl socoteam pedepsit, bătut și chinuit de Dumnezeu, dar El fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mântuirea noastră și, prin rănile Lui, noi toți ne-am vindecat. Toți umblam rătăciți ca niște oi, fiecare pe calea noastră, și Domnul a făcut să cadă asupra Lui fărădelegile tuturor. Chinuit a fost, dar S-a supus și nu Și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a adus și ca o oaie fără de glas așa nu Și-a deschis gura Sa. Întru smerenia Lui judecata Lui S-a ridicat, iar neamul Lui cine îl va spune? Că s-a luat de pe pământ viața Lui! Pentru fărădelegile poporului a fost adus spre moarte” (*Isaia 53, 3-8*).

Hristos a împlinit întreaga profeție, dar din Crucea dătătoare de moarte a răsărit viața, însă nu viața trupească pentru lumea aceasta, ci viața trăită în lumina pururea fitoare a Sfintei Treimi. Mitropolitul Filaret al Moscovei spunea despre această icoană că este întreita dovadă a iubirii: a lui Dumnezeu Tatăl, Iubirea Care răstignește; a lui Dumnezeu Fiul, Iubirea Care Se răstignește, și a lui Dumnezeu Sfântul Duh, Cea a biruinței depline a crucii asupra diavolului¹¹. Icoana bizantină a Răstignirii, pictată în forma cea mai pură pe pereții mănăstirilor bucovinene, reprezintă o sinteză reușită a celor patru Evanghelii din care selectează tot ceea ce este esențial pentru a ne procura o înălțare duhovnicească prin contemplarea ei. În icoană predomină seninătatea, speranța, ca o ilustrare a jertfei de bunăvoie și a cuvintelor profetice rostite de Iisus: „Eu, când Mă voi înălța de pe pământ, îi voi trage pe toți la Mine” (*Ioan 12, 3*). Mântuitorul este înfățișat gol, doar cu o pânză albă înfășurată peste mijloc. El este deja mort, cu capul plecat și cu ochii închiși și trupul frânt, semn al suferinței duse până la capăt. Corpul Lui, deși stigmatizat de pătimirile îndurate, păstrează o frumusețe sensibilă, cu

¹¹ L. USPENSKY, V. LOSSKY, *Călăuziri în lumea icoanei*, p. 193.

Răstignirea Domnului - fragment iconografic preluat din fresca bisericii Mănăstirii Bălinești

mult depărtată de genurile de reprezentare apuseană în care vedem de multe ori „doar un cadavru desfigurat de suferință”¹².

În icoana ortodoxă pare mai degrabă că Hristos poartă crucea, nu că este pironit pe ea, transmițându-ne o tristețe plină de speranța reîntâlnirii prin înviere. „Viața a adormit, iar iadul se cutremură de spaimă” (Sâmbăta Mare, stihira glas 2). Prin Hristos, Crucea devine un semn al unității întregului cosmos, ca plenitudine a prezenței dumnezeirii în fiecare lucru și ființă din toate cele create în cer, sus, sau pe pământ, jos.

Cu alte cuvinte,

„imaginea arhetip, «centrul lumii», se actualizează în Cruce, simbolizată și de arborele sau stâlpul care reprezintă fiecare axa de legătură între cele trei nivele cosmice care sunt cerul, pământul și iadul. Prin fixarea rădăcinilor în centrul pământului și înălțarea sa până la cer, Crucea, în care textele liturgice văd «Pomul cosmic», «scara», «coloana Raiului», restabilește comunicarea între aceste trei niveluri separate unele de altele prin căderea omului. Presimțită, anunțată

¹² M. QUENOT, *Învierea și icoana*, p. 195.

*Răstignirea Domnului în Arborele lui Iesei - fragment
iconografic preluat din fresca bisericii Mănăstirii Voroneț*

de imaginea arhetip a Arborelui Lumii, apărută în negura vremurilor, Crucea a devenit centrul lumii, judecata și mântuirea acesteia”¹³.

Sf. Atanasie al Alexandriei vede în suferința lui Hristos pe Cruce o chemare adresată întregii lumi de a veni și a primi îmbrățișarea Creatorului din mâinile întinse pe Cruce ale lui Iisus, ca un ultim gest al iubirii dusă până la capăt. Prin Jertfa Lui, peretele despărțitor dintre Dumnezeu și oameni, precum și cel dintre evrei și păgâni, a fost dărâmat, așa cum însuși mărturisește:

„Apoi, dacă moartea Domnului Iisus Hristos este preț de răscumpărare pentru toți și, prin moartea aceasta, se surpă peretele din mijloc al despărțiturii (*Efeseni 2, 14*) și se face chemarea neamurilor, cum ne-ar fi chemat pe noi, dacă nu S-ar fi răstignit? Căci numai pe cruce moare cineva cu mâinile întinse. De aceea se cuvenea să sufere Domnul pe aceasta și să-și întindă mâinile, ca prin una să tragă pe

¹³ M. QUENOT, *Învierea și icoana*, p. 198.

poporul cel vechi, iar pe cealaltă, pe cei din neamuri, și pe amândoi să-i unească cu Sine”¹⁴.

Sf. Ioan Gură de Aur consideră suferința lui Hristos pe Cruce ca fiind modul cel mai direct prin care Tatăl ceresc a ales să împlinească făgăduința făcută omului după căderea în păcat (*Facerea* 3, 15), biruința deplină asupra vrăjmașului diavol. Moartea Lui pe Cruce și îngroparea au reprezentat aceea înțepare de călcâi pe care dușmanul binelui a produs-o în comparație cu zdrobirea capului șarpelui, care înseamnă victoria definitivă asupra păcatului și morții de care am fost legați după călcarea poruncii:

„Hristos a învins pe diavolul exact cu aceleași mijloace cu care acesta l-a biruit pe om în trecut. El a fost învins chiar cu propriile lui arme. Cum a fost posibil acest lucru? O fecioară, lemnul, moartea au fost simbolurile biruinței diavolului; lemnul era pomul Raiului; iar moartea a fost pedeapsa administrată lui Adam. Dar Fecioara, lemnul și moartea, care au fost simbolurile înfrângerii noastre, au fost, de asemenea, și cele ale victoriei asupra diavolului. Maria a luat locul Evei; lemnul crucii a înlocuit pomul cunoștinței binelui și răului; moartea lui Iisus Hristos a înlocuit-o pe cea a lui Adam. Astfel, diavolul a fost biruit chiar cu instrumentele victoriei sale. Diavolul l-a trântit pe Adam la rădăcina pomului din Rai; pe Cruce, Hristos l-a distrus pe diavol. Mai demult lemnul din Rai a aruncat umanitatea în adânc, din care a fost scos de lemnul crucii. Prin lemnul cel dintâi omul a fost aruncat în întuneric, prizonier și gol; prin cel de al doilea lemn, biruitorul omului învins și dezarmat a fost făcut de râs în fața întregului Univers. Moartea lui Adam s-a întins la toți urmașii săi; moartea lui Hristos a dat viață și celor ce se născuseră înaintea Lui”¹⁵.

¹⁴ SF. ATANASIE CEL MARE, „Tratat despre Întruparea Cuvântului”, în vol. *Scrieri. Partea I...*, p. 120.

¹⁵ JOANNIS CHRYSOSTOMI, *In Coemeteri Appellationem*, în PG 49, col. 395-396.

Compoziția inițială a fost mult simplificată, în timp renunțându-se la înfățișarea celor doi tâlhari despre care se spune că au fost răstigniți împreună cu Mântuitorul, ei fiind însă păstrați în frescele bucovinene. Sf. Evanghelist Matei spune că ambii tâlhari Îl ocărau (*Matei 27, 44*), în timp ce Sf. Evanghelist Luca spune că doar unul dintre ei (*Luca 23, 39*). Sf. Ioan Gură de Aur tâlcuiește acest aspect, spunând că amândoi au făcut acest lucru la început, dar apoi tâlharul cel din partea dreaptă s-a pocăit, exprimându-și credința în Hristos¹⁶. Sf. Ilarie de Pictavium spune despre cei doi tâlhari că sunt simbolurile credincioșilor și necredincioșilor¹⁷, în timp ce Sf. Chiril al Alexandriei consideră că cel rău este simbolul lui Israel, în timp ce tâlharul pocăit este simbol al neamurilor¹⁸. Tot el, vorbind despre acest episod, spune că împărțirea hainelor în patru părți reprezintă Evanghelia ce va fi propovăduită în cele patru părți ale lumii¹⁹. Cămașa Lui dintr-o singură bucată reprezintă Biserica, Trupul Său, dar și divinitatea Sa indivizibilă și necompusă²⁰. În secolul al XVI-lea, perioada corespunzătoare pictării mănăstirilor care fac obiectul studiului nostru, icoana Răstignirii își reduce detaliile la minimum, afișând o maximă sobrietate. La picioarele crucii, în partea dreaptă a Mântuitorului răstignit, observăm pe Maica Domnului însoțită de

¹⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, „Omiliile la Matei”, 87, în vol. *Scrieri. Partea a treia*, trad. Pr. D. Fecioru, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 23, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 977.

¹⁷ HILAIRE DE POITIERS, *Sur Matthieu*, t. I, p. 253.

¹⁸ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan”, în: *Scrieri. Partea a patra*, trad. Pr. D. Stăniloae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 41, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, pp. 775-776.

¹⁹ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan”, p. 778. Aceeași afirmație o face și Sf. Efreem Sirul, spunând că hainele reprezintă cele patru evanghelii care vor uni cele patru părți ale lumii (ÉPHREM DE NISIBE, *Commentaire de l'Évangile concordant ou Diatessaron*, în coll. *Sources chrétiennes*, vol. 121, Éd. du Cerf, Paris, 1966, p. 362).

²⁰ ÉPHREM DE NISIBE, *Commentaire de l'Évangile...*, p. 362.

două sfinte femei întristate fără aureolă. Atitudinea Sfintei Fecioarei denotă o durere profundă, care este văzută de către Sf. Chiril al Alexandriei ca un moment de îndoială strecurat în sufletul ei,

„Dar ce îl îndeamnă pe fericitul evanghelist să vorbească despre acest amănunt, amintind de stăruirea femeilor lângă cruce? Scopul lui a fost să arate că Maicii Domnului i-a pricinuit sminteală pătimirea pe cruce, făcând-o să-și iasă din înțelegerea cuvenită. Pe lângă aceasta, simțea și bătaia de joc a iudeilor și a ostașilor care ședea aproape de cruce și râdeau de Cel răstignit și îndrăzneau, chiar în văzul ei, să-I împartă hainele. Și să nu te îndoiești că avea în minte gânduri ca acestea: «Eu L-am născut pe Cel de pe cruce de Care ei râd». Poate că a greșit, declarându-Se pe Sine Fiul adevărat al lui Dumnezeu, Care toate le stăpânește. Căci, zicând «Eu sunt viața», cum de a fost răstignit? În ce mod a fost prins în cursa ucigașilor? Cum n-a biruit uneltirea ucigașilor? Cum nu coboară de pe cruce, deși a poruncit lui Lazăr să se întoarcă la viață, uimind toată Iudeea?»²¹.

În partea stângă observăm pe ucenicul Ioan, cel care a primit primul ca mamă duhovnicească pe Maica Domnului (*Ioan* 19, 27), aflat de asemenea într-o profundă stare de suferință. Puțin aplecat înainte, ține mâna întinsă spre cruce, în timp ce cu dreapta parcă ar vrea să-și astupe privirea pentru a nu mai vedea această priveliște sfâșietoare. În spatele lui, sutașul Longhin, având aureolă și purtând barbă și mahramă roșie, face un gest cu mâna către Hristos, ca și cum ar mărturisi tuturor nevinovăția și sfințenia Lui: „Cu adevărat drept a fost omul acesta” (*Luca* 23, 47). În unele icoane, mahrama care împodobește capul său are culoarea albă, semn al renașterii spirituale „Dacă iudeii s-au întunecat, sutașul s-a luminat”²², fapt transpus în cântările bisericesti:

²¹ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan”, p. 779.

²² ÉPHREM DE NISIBE, *Commentaire de l'Évangile...*, p. 362.

„Cerule cu mult întuneric întunecându-se, pământul cutremurându-se, pietrele despicându-se, catapeteasma bisericii rupându-se în două, văzând Longhin întru dumnezeiască patimă a lui Hristos, a cunoscut pe Fiul lui Dumnezeu pătimind din a Sa milostivire, El Care este nepătimitor cu dumnezeirea, slăvit cu Tatăl și cu Dumnezeiescul Duh, ținând toate și cuprinzându-le ca un Dumnezeu și adevărat Împărat. Pentru aceasta, Longhin, cu bucurie a cântat: Tu ești puterea mea, Hristoase, și întărirea”²³.

Partea inferioară a Crucii străpunge vârful pietros al Golgotei, scoțând la iveală un craniu aflat într-o cavernă, despre care Sf. Ioan Gură de Aur²⁴ spune că ar fi craniul lui Adam ce ar fi fost îngropat sub Golgota, nume care, etimologic, înseamnă Locul Căpățâniei. Iconografia a folosit această informație pentru a arăta că Hristos este Noul Adam Care, prin Jertfa Sa, spală neascultarea celui vechi, oferindu-le tuturor posibilitatea de a se hrăni din roadele suferinței Sale. „Căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia” (*I Corinteni* 15, 22). Dacă din coasta lui Adam cel adormit a ieșit Eva, cauza morții întregului neam omenesc, din coasta lui Hristos cea străpunsă a izvorât viața. Sângele Său curat a șters toată întinăciunea în cei ce Îl primim, pentru că suntem chemați să gustăm din El în Sfânta Taină a Euharistiei. Vinul cel bun din Adam s-a stricat, prefăcându-se în oțet. De aceea Fiul Omului a băut acest oțet pe Cruce, trecând afectele firii umane în firea Sa, pentru a le curăța²⁵: „Iar Iisus, strigând iarăși cu glas mare, Și-a dat duhul. Și iată, catapeteasma templului s-a sfâșiat în două de sus până jos, și pământul s-a cutremurat și pietrele s-au despicat” (*Matei* 27, 50-52). Strigătul lui Hristos menționat în Sfintele Evanghelii este dovadă a faptului

²³ *** , *Minciul pe Octombrie*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2021, p. 284.

²⁴ JOANNIS CHRYSOSTOMI, *In Joannem Homilia*, 85, în PG 59, col. 459.

²⁵ HILAIRE DE POITIERS, *Sur Matthieu*, t. I, p. 255.

că a făcut toate cu propria Sa putere și din propria voință²⁶. Întreaga lume materială și spirituală este de față la acest supliciu, fapt simbolizat de îngerii prezenți în partea superioară a Crucii:

„Pentru mântuirea noastră, Hristos a devenit victimă a morții care L-a urmat în ascuns până ce a fost răstignit pe cruce. Dar, la rândul Său, Domnul a învins moartea prin marea Sa strigare după ce a fost răstignit pe cruce. Și atunci când moartea a legat pe Hristos de Cruce, toți cei legați în infern au fost eliberați grație legăturii Sale”²⁷.

Moartea lui Hristos pe Cruce nu a avut scopul de a aduce satisfacție lui Dumnezeu Tatăl în numele întregii umanități pentru greșeala protopărinților, ci a avut drept scop restaurarea firii căzute. Hristos nu a fugit de Cruce pentru că, în Persoana Sa, suferința capătă valențe transfiguratoare. De aceea, când vorbește despre aceste momente, Iisus le consideră momente de înălțare (*Ioan 12-32*) fără de care natura umană ar rămâne iremediabil pierdută. Cuvintele Sf. Apostol Pavel ilustrează, în chip magistral, icoana Răstignirii atunci când zice: „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-se asemenea oamenilor și la înfățișare aflându-Se ca un om. S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-se până la moarte și încă moartea pe cruce” (*1 Corinteni 2, 7-8*).

Dincolo de paradoxul suferinței și morții lui Iisus, Crucea va fi în permanență crainicul Învierii, sporindu-ne nădejdea că și noi vom trece victorioși, alături de El, prin moarte către viață: „Cu trupul adormind, ca un muritor, Împărate și Doamne, a treia zi ai înviat, pe Adam din stricăciune ridicând. Și moartea pierzând-o, Paștile nestricăciunii, lumii dând mântuire” (Luminânda Sfintelor Paști).

Urmând cu credință și smerenie drumul lui Hristos, putem să ne regăsim propriul drum, la capătul căruia să putem primi acea cunună

²⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, „Omilia la Matei”, 68, p. 983.

²⁷ ÉPHREM DE NISIBE, *Commentaire de l'Évangile...*, p. 364.

de biruință venită din partea Tatălui ceresc ca expresie împlinită a promisiunii vieții celei fără de sfârșit.

Summary: *The Reflections of the Teachings of the Holy Fathers in the Frescoes of the Bukovina Monasteries. Icon of the Crucifixion of the Lord*

The icon of the Crucifixion of the Lord is a constant presence in the iconographic program of all churches. The importance of its painting resides in the fact that the crucifixion is inextricably linked to the death and Resurrection of the Savior Jesus Christ. The crucifixion practically presents the end of the earthly activity of the Savior, the fulfillment of His mission and the announcement of the dawn of salvation. That is why, in the Orthodox Church, the Holy Cross is the herald of the resurrection, overcoming the sadness of the moment and anticipating Christ's victory over death.

The evolution of iconography offers a variety of models representing the scene of the Savior's death on the cross. If the early representations showed a crucified Christ, with his eyes wide open, with his body naked, starting from the 11th century the Byzantine icon begins to take on the model in which Christ appears with his eyes closed being dead, thus emphasizing his human side and the reality of death. Western iconography, however, began to move away from the Byzantine model, placing particular emphasis on the passion, as if forgetting about the resurrection.

The Byzantine icon of the Crucifixion painted in its purest form on the walls of the Bukovina monasteries, represents a successful synthesis of the four Gospels from which it selects everything that is essential to provide us with spiritual elevation through its contemplation. In the 16th century, the period corresponding to the painting of the monasteries that are the subject of our study, the crucifixion icon reduces its details to a minimum, displaying at the same time maximum sobriety. At the foot of the cross on the right side of the crucified Savior we observe the Mother of God accompanied by two sad holy women without a halo. On the left side, we notice the disciple John, the one who first received the Mother of God as his spiritual mother (n. 19:27), also in a deep state of suffering. Slightly bent forward, he holds out his hand towards the cross, while with his right hand he seems to want to cover his eyes so as not to see this heartbreaking sight. Behind him, the centurion Longinus, wearing a halo and wearing a red beard and headscarf, makes a gesture with his hand to Christ as if testifying to everyone His innocence and holiness, 'Truly this man was righteous' (Lk. 23:47).

